

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовao комисију

На основу одлуке Наставно-научног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 27. априла 2016. године образована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације коју је мр Весна Војводић предала под насловом „Стилизација породичних односа у српским народним епским песмама и баладама“.

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. Ментор: др Бошко Сувајџић, редовни професор, Филолошки факултет – Београд.

Ужа научна област: Народна књижевност.

Датум избора у звање: 21. 01. 2015.

2. др Валентина Питулић, редовни професор, Филозофски факултет – Приштина (Косовска Митровица).

Ужа научна област: Народна књижевност.

Датум избора у звање: 01. 04. 2013.

3. др Смиљана Ђорђевић Белић, научни сарадник, Институт за књижевност и уметност у Београду.

Ужа научна област: Народна књижевност.

Датум избора у звање: 24. 06. 2011.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:

Весна, Милан, Војводић

2. Датум рођења, општина, република:

16. 06. 1970, Земун, Србија

3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:

27. 10. 2010, Филолошки факултет Универзитета у Београду, Београд, *Модели неостварене женидбе у српским народним епским песмама.*

4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:

Наука о књижевности

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

„Стилизација породичних односа у српским народним епским песмама и баладама“

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација мр Весне Војводић написана је на 435 страна фонтном Times New Roman 12, са проредом 1,5. Докторска дисертација садржи следећа основна поглавља: Увод – теоријске и књижевноисторијске претпоставке (стр. 1–8); Крвно сродство (стр. 5–144); Духовно сродство (стр. 144–170); Велики грешник (стр. 170–173); Поливалентност породичних односа (стр. 173-179); Од тачке гледишта до фокуса (стр. 179–237); Закључак (стр. 237–241); Каталог – класификовани стихови у којима се појављују истраживани појмови (стр. 241–425); Литература, биографија, библиографија (стр. 425-435).

У докторској дисертацији коју је мр Весна Војводић предала под насловом „Стилизација породичних односа у српским народним епским песмама и баладама“, полази се од претпоставке да између поетике усмене књижевности и богатог етнографског подтекста постоје комплексне и реверзибилне везе. Како показује кандидаткиња, модел српске патријархалне породице представља културну матрицу на којој почивају сложени односи између јунака епских песама и балада и њихових крвних и духовних сродника. Породично окружење представља основни оквир, али и простор унутар којег се испољавају природа и посебне улоге јунака и ликова епских песама и балада.

Кандидаткиња полази од претпоставке да се у основи певачевог односа према грађи и начину њене обраде налазе механизми пројекције и идентификације, те да усмено епско и лирско–епско стваралаштво, специфичан колорит усмене поезије, јунаци и сужејни модели настају увек у дослуху са традицијом. Било да потврђује или разграђује хармонију породичних односа у патријархалној заједници, свака стилизација нужно пројектује бројне моралне норме, обичаје, веровања и схватања колектива у „текст“ конкретне варијанте.

Истраживање је усмерено на структуру и међусобну повезаност ликова у епским песмама и баладама, с обзиром на различиту природу ових творевина и на различит историјски, социјални, етички и културни контекст у којем су настајале. Посебно се породични односи истражују у склопу обликовања епске биографије јунака. Долази се до закључка да се стабилност историјског контекста, која у јуначким песмама може омеђити или условити односе у које ступају епски ликови, нарушава у баладама, у којима се у првом плану налази породични живот обичног, често анонимног човека, са свим његовим трпљењима и страдањима.

Мр Весна Војводић се у рукопису докторске дисертације *Стилизација породичних односа у српским народним епским песмама и баладама*, током анализе репрезентативних примера из Вукових збирки и предвуковских записа, бавила темељним питањима поетике усменог песништва: каква је природа и који су путеви стилизације ликова епских песама и балада; какво је дејство усмене традиције на уобличавање одређене песничке творевине; у каквом су међусобном односу етнографска основа и историјска подлога са стилизацијом етичких начела патријархалне заједнице и др.

У раду мр Весне Војводић, у систематичном истраживачком приступу, предочено је на који начин расветљавање стилизације породичних односа у епским песмама и баладама разгрће потиснуте архаичне слојеве усмене традиције, одгонета и раслојава митске обрасце и назначавача историјски контекст, те издваја улогу народног певача као повлашћеног посредника између традиције и колектива.

Како показује кандидаткиња у темељној анализи репрезентативне грађе, најзначајнији породични односи у српским усменим епским песмама и баладама остварују се као везе између крвних сродника – родитеља и деце, браће и сестара, супружника, родбине са очеве и мајчине стране, као и родбине преко супружника. Духовно сродство остварује се превасходно као кумство и побратимство, односно посестримство.

Рад мр Весне Војводић разоткрива у дијахронијској перспективи паганске, феудалне и хришћанске концепте и испитује њихове везе са елементима патријархалне културе који се дају васпоставити у „тексту“ конкретних варијаната. Истраживање језичких особености – на семантичком и формалнојезичком плану, као и сложенијих елемената структуре текстова – анахронизама, обичаја и елемената обичајног права, синхронизације епских простора, све до трагичне судбине изузетних ликова и питања трагичке кривике у баладама – омогућава уједно и реконструкцију раслојавања друштвене заједнице у оном сегменту у којем је она најаутентичнија, али и најосетљивија.

У композицији докторске дисертације издвајају се следеће тематске целине: књижевно-

теоријски и књижевноисторијски оквир, унутар којег се назначена грађа испитује одређеним методолошким апаратом; проучавање типова стилизације породичних односа у епским песмама и баладама унутар крвног сродства; стилизација породичних односа у епским песмама и баладама унутар духовног сродства; етнографска подлога и митска стилизација; односи унутар сложеног комплекса усмене књижевности који творе мит, религија, историја и традиција; трагање за развојним континуитетом поетских трансформација елемената традиције у „тексту“; свод истраживања и обимни регистри.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Главни предмет рада „Стилизација породичних односа у српским народним епским песмама и баладама“ мр Весне Војводић представља истраживање стилизације породичних односа у српским народним епским песмама и баладама. Као основна социокултурна јединица друштва, традиционална породица у усменом песништву представља културну матрицу на којој се обликују сложени односи између јунака епских песама и балада и њихових крвних и духовних сродника. Стилизација породичних односа представља контекст у којем се граде и обликују епске биографије јунака.

Како показује кандидаткиња, најзначајнији породични односи у српским усменим епским песмама и баладама остварују се као везе између крвних сродника – родитеља и деце, браће и сестара, супружника, родбине са очеве и мајчине стране, као и родбине преко супружника. Духовно сродство остварује се као кумство и побратимство, односно посестримство. Посебно се издваја улога жена у стилизацији породичних односа: мајка као духовна и етичка вертикала и чувар основних вредности патријархалне заједнице, али и као мајка-крвница; сестра као оличење најчистијих односа и љубави у породичним односима, верна и неверна љуба и сл.

Тумачења односа између чланова породице у српским епским песмама и баладама прати и слојевито лексиколошко истраживање појмова којима се ови односи означавају у традицији. Као референтна тачка у овом етнолингвистичком и лексиколошком истраживању узима се *Српски рјечник* Вука Стефановића Карацића.

Иновативношћу и оствареним резултатима у раду се посебно истиче поглавље *Од тачке гледишта до фокуса*. Кандидаткиња у овом поглављу прецизно прати померање тачке гледишта у епској народној поезији у вези са лексичким слојем и формулативним законитостима обликовања епске песме. Немогућност сагледавања свеобухватне грађе на српском етнокултурном и језичком простору надомештена је дубинском семиотичком анализом репрезентативних примера песама које тематизују породичне односе у српској усменој традицији. У том смислу издваја се анализа три комуникативна нивоана којима се реализује значењска структура бугарштице „Марко Краљевић и брат му Андријаш“.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Вук Стефановић Караџић, *Српски рјечник*, избор. Изабрала и приредила Весна Војводић Митровић. Лектира за осми разред основне школе; Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2010.

2. „Варијабилност супружничких односа у српском народном епском песништву“ У зборнику „Наука и савремени универзитет; Од науке до наставе, књ. 2”, Филозофски факултет, Ниш, 2013, стр. 462-473.

3. „Трагичан удес Максима Црнојевића: модел неостварене женидбе у српским народним епским песмама и баладама“, у зборнику са V научног скупа младих филолога Србије *САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ*, год. 5, књ. 2, Крагујевац 2014, стр. 479-486.

4. „Јуначка женидба хтонским и натприродним бићима“, у зборнику са VI научног скупа младих филолога Србије *САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ*, год. 6, књ. 2, Крагујевац, 2015, стр. 343 – 350.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У тексту мр Весне Војводић „Стилизација породичних односа у српским народним епским песмама и баладама“ проучавање и испитивање стилизације различитих породичних односа подразумева интерпретативни приступ чији је крајњи циљ откривање читавог низа компонената које обликују слојевиту значењску структуру. Тумачење сложених породичних односа у усменој поезији има за циљ одгонетање поетичких претпоставки и „расклапање“ усмене формулативности на којима се она заснива, али и омогућавање савременом читаоцу да уђе у појмовни свет народне књижевности.

Кандидаткиња у тексту докторске дисертације указује на различите модалитете преобликовања жанровских особености епских песама и балада, а расветљавањем текстуре и контекста тежи сагледавању и појмовном дефинисању законитости на основу којих историјски и традицијски оквир, као и различити религијски и етички концепти условљавају поетске трансформације у „тексту“, чији се развојни континуитет може пратити у дијахроној и синхроној равни.

Рад мр Весне Војводић „Стилизација породичних односа у српским народним епским песмама и баладама“ покушава да открије механизме усмене формулативности који конзервирају одређене

моделе стилизације породичних односа чак и у временски и просторно удаљеним варијантама, али и да објасни појаву разградње одређеног модела у песмама насталим у заједничком или блиском друштвеном контексту и временско–просторном оквиру.

Како показује кандидаткиња, однос ликова епских народних песама и балада према духовном сродству представља један од значајних начина карактеризације ликова и репрезентовања породичних односа. Етички кодекс је за патријархалну заједницу императив, те ликове који се о моралне принципе огреше стиже осуда народног певача и колектива. Табуисани однос међу духовним сродницима у нашем народу посебно се тичу забране предбрачних полних односа, али и склапања брака.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

НАПОМЕНА: Навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Имајући на уму начело сврсисходности, истраживач се определио за модел интерпретације који комбинује достигнућа више методолошких и теоријских корпуса, уклопљених у компактан теоријски апарат. Опредељење за методолошки плурализам обезбедило је неопходан аналитички приступ основним нивоима фолклорних творевина – текстури, тексту и контексту. Реконструкција текстуре, испитивање сличности и разлика међу варијантама текстова, као и откривање свих елемената који творе друштвени контекст усменог извођења усмерени су на разумевање суштинских особености усменог певања као комуникацијског чина. Лингвостилистичка анализа варијаната нужно кореспондира са питањем како се различите стилизације породичних односа (било да је реч о крвном или духовном сродству) остварују у синхроној, односно дијахроној равни. Посебна пажња је усмерена на реконструкцију процеса који су условили преобликовање етичких, социјалних и уопште културних вредности и изазвали померање у оквиру стилизације породичних односа. Истраживање стилизације породичних односа у усменом стваралаштву захтевало је и укључивање етнолингвистичких сазнања. Аналитички и интерпретативни приступ основним нивоима фолклорних творевина – текстури, тексту и контексту, остварен је на принципу методолошког плурализма. У складу са семиотичким приступом тексту анализују се комплексне семантичке везе између знака и означеног у одабраним примерима. Истраживање стилизације породичних односа у српским јуначким песмама и баладама нуди сазнање о природи патријархалне заједнице и њеном транспоновању у поетску раван.

Рад дубински понире у митско-религијске, паганске, феудалне и хришћанске концепте, испитујући њихове сложене везе са системом патријархалне културе српског народа и елементима народног живота. Кандидаткиња у анализи полази од истраживања језичких особености „текста“ на етимолошком, семантичком и формалнојезичком плану, преко сложенијих елемената структуре, обичајних норми, текстуре и контекста, те синхронизације епских простора, све до тумачења

трагичне судбине изузетних ликова у контексту стилизације породичних односа у баладама.

У драгоценим прилозима у раду табеларно су представљени атрибути и функције јунака, систематично илустровани сложени и противуречни породични односи и сигнализирани поетичке промене и варирања тачке гледишта унутар слојевите структуре породичног света.

У поетичком смислу, кандидаткиња стилизацију породичних односа у одабраном корпусу грађе прати преко фокализације, под којом схвата не само померање тачке гледишта наратора и/или ликова, већ и динамички процес разумевања и конструисања сижејног тока варијанте. Један од најважнијих приноса ове докторске дисертације јесте одгонетање реверзибилних механизма по којима различити породични, просторни, социјални и психолошки контексти у делима усмене књижевности условљавају померања у жанровским карактеристикама и исходима сижејних токова.

Интерпретација етнографских елемената, обредне симболике, као и законитости обликовања стварности утемељена је на методолошком плурализму, који се постиже коришћењем књижевно-историјске, феноменолошке, херменеутичке и филолошке методе, као и структуралистичког, етнографског и етнолингвистичког приступа.

Посебан квалитет овој дисертацији представљају прилози у којима се, на основу прецизне математичко-статистичке анализе и табеларног приказа фреквенције појављивања изабраних појмова, именују најзначајније породичне улоге: отац, бабо, мајка, син, ћерка, брат, сестра, љуба, ујак, сестрић, свекрва, снаха, заова, јетрва, побратим, посестрима, кум. Издвајају се, у том смислу, и индекси класификованих стихова на крају рада.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже:

Сматрајући да је рад мр Весне Војводић одговорио постављеним захтевима у правцу истраживања стилизације породичних односа у жанровима усмене књижевности, да је показао комплексне и реверзибилне везе између поетике усмене књижевности и богатог етнографског подтекста, да се фокусирао на преобликовање митских образаца и обредних радњи у епским песмама и баладама о породичним односима, као и да је истакао улогу и значај певача као повлашћеног посредника између традиције и колектива, Комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да прихвати позитивну оцену докторске дисертације мр Весне Војводић *Стилизација породичних односа у српским народним епским песмама и баладама* и да кандидата позове на усмену одбрану.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

У Београду, 04. 05. 2016.

. проф. др Валентина Питулић

. др Смиљана Ђорђевић Белић

. проф. др Бошко Сувајцић, ментор